

**מדד העוני
הרב-ממדי**

מדד העוני הרב-ממדי

במילים אחרות, המדד הרב-ממדי מגדיר עוני כמצב של מחסור משמעותי ביחס לצרכים ותנאי החיים החיוניים לקיום בכבוד. ספציפית, המדד אומד את מידת המחסור של משקי בית בהקשר של 5 ממדים המרכיבים, לתפיסתנו, את רווחתם של אנשים: דיור, חינוך והשכלה, בריאות, ביטחון תזונתי והיכולת להתמודד עם יוקר המחיה.

בעקבות הניסיון המצטבר מהשנים הקודמות, המדד עבר השנה שני עדכונים מתודולוגיים מהותיים: הראשון הוא מעבר ממדד הבוחן עוני ברמת הבגירים באוכלוסייה, למדד הבוחן עוני ברמת משק הבית, תוך מדידה ישירה ושקלול של ביטויים למחסור בתחומי החיים השונים הן בקרב הילדים והן בקרב המבוגרים במשק הבית; השני הוא הרחבת האינדיקטורים לאיתור מחסור ממשני במילוי הצרכים החיוניים, ובמקביל הורדת ההסתמכות על האינדיקטור העקיף של הכנסה פנויה למשק הבית.

ממצאי מדד העוני הרב-ממדי, אשר פותח על ידי מכון ERI עבור ארגון לתת, מפורסמים זו השנה החמישית ברציפות. להבדיל מקו העוני הרשמי, המגדיר (ובהתאם מודד) עוני אך ורק על בסיס הכנסת משק הבית, מדד העוני הרב-ממדי נסמך על תפיסה שונה בתכלית של משמעות מושג העוני.

העיקרון המנחה של המדד הוא, שעל מנת להעריך האם משק בית נתון בעוני, יש להירשם לשלוש שאלות יסוד:

1. מהם הצרכים החיוניים הנדרשים למבוגרים ולילדים על מנת להתקיים בכבוד במדינת ישראל?
2. כיצד יש למדוד את מידת המחסור של בני משק הבית ביחס לצרכים אלו?
3. החל מאיזו מידת מחסור בתחומי החיים השונים יש להגדיר משק בית (על כלל הנפשות בו) כנתון בעוני?

באמצעות מדגם מייצג של משקי הבית בישראל, אמדנו השנה את שיעורי העוני הכלליים בחברה הישראלית. כמו בשנים קודמות, גם הפעם שיעורי העוני עליהם מצביע המדד גבוהים משמעותית מאילו של מדד הביטוח הלאומי. העובדה שממצא זה חוזר על עצמו גם השנה, תוך שימוש במתודולוגיה חדשה וערכנית, מחזקת את תוקפו.¹

המעבר למדידת עוני ברמת משקי בית משקפת את האופן שבו אנשים מתארגנים מבחינה כלכלית במציאות, וכן את התלות ההרדית שיש בין בני משק בית אחד. כמו כן, היא מאפשרת שפה אחידה עם המוסדות הרשמיים האחראיים לטיפול בעוני בישראל. במקביל, הורדת ההסתמכות על אינדיקטור ההכנסה מחזקת את תפיסת העוני הייחודית של המדד הרב-ממדי, המשקללת ביטויים ממשיים של מחסור בתחומי חיים שונים, ומבדילה אותו עוד יותר מקו העוני הרשמי – המגדיר ומודד עוני אך ורק על בסיס הכנסת משק הבית.

1. משק בית הוא אדם אחד או מספר אנשים המהווים יחד יחידה כלכלית – בדרך כלל בני משפחה גרעינית אחת. 2. הסבר מלא לגבי המתודולוגיה המדעית של המדד והעדכונים שהוכנסו בו השנה מופיע בדו"ח המלא בקישור latet.org.il

איך לקרוא את המדד?

- מדד העוני הרב- ממדי מציג שני סוגים של נתונים:
- נתונים אודות שיעורי המחסור בכל אחד מ-5 הממדים:
  - נתונים אודות שיעור ומספר הנמצאים בעוני:
- המדד מעניק לכל משק בית ניקוד משולב הקובע האם הוא נמצא במצב של עוני חמור, עוני או העדר עוני, על בסיס מידת המחסור בה הוא נתון בכל אחד מהממדים.
  - במצאים שיוצגו להלן נציג את שיעור ומספר משקי הבית, הבגירים, הילדים והנפשות (בגירים וילדים) הנתונים בעוני- המהווים אומדנים לשיעורים האמיתיים באוכלוסייה.
- 1 = מחסור חמור מאד
 2 = מחסור חמור
 3 = מחסור
 4 = מחסור קל
 5 = העדר מחסור
- במצאים שיוצגו להלן נציג עבור כל ממד את שיעור משקי הבית והנפשות הנמצאים במחסור על פי הסקלה לעיל- המהווה אומדן לשיעור האמיתי באוכלוסייה.

שיעורי העוני הרב-מחדי בישראל 2018

הפקנו את שיעורי העוני לשנת 2018 באמצעות חישוב שיעורי העוני במדגם והתאמתם לנתונים העדכניים ביותר של הדמוגרפיה הישראלית^{4,3}

נפשות
26.5%
2,345,000

ילדים
35.6%
1,041,000

בגירים
22%
1,304,000

משקי בית
21.2%
533,000

לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין שיעורי העוני הרב-מחדי של 2018 בהשוואה ל-2017. התמונה המצטיירת מניתוח נתוני המדד הרב-מחדי ב-5 השנים האחרונות מצביעה על כך שגודל בעיית העוני, כשמודדים אותה בשיטה רב-ממדית, הינו גבוה באופן עקבי משיעורי העוני הרשמיים של ביטוח לאומי.

3. בהתבסס על נתוני הלמ"ס העדכניים ביותר:

א. אוכלוסיית ישראל באפריל 2018 מתוך "מדינת ישראל במספרים לרגל 70 שנה להקמתה" - למ"ס 2018

ב. חלוקת האוכלוסייה בישראל לפי גילאים (ילדים 0-17, בגירים +95-18) מתוך לוח 2.3, השנתון הסטטיסטי לישראל - למ"ס 2018

ג. משקי בית בישראל ב-2017 בחלוקה לקבוצות אוכלוסייה מתוך לוח 5.1, השנתון הסטטיסטי לישראל - למ"ס 2018

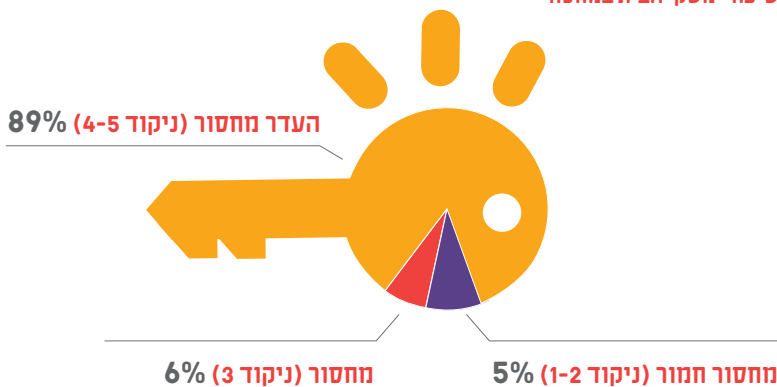
4. שיעורי העוני המוצגים כאן עבור משקי בית, ילדים ונפשות הם אומדנים המתבססים על ממצאי המדד, לאחר תיקון דגימת חסר של משקי בית עם ילדים במגזר הערבי. הרחבה בנושא ניתן למצוא בפרק המתודולוגי.

שיעורי המחסור ב-5 הממדים⁵

דיור

- ניקוד הריור מחושב על סמך חמישה אינדיקטורים:
1. מצב בסיסי: האם יש לבני משק הבית קורת גג קבועה?
  2. צפיפות: מספר הנפשות הממוצע לחדר בבית וקיום חדרים נפרדים להורים ולילדים (מעל גיל 3).
  3. איכות: קיומם של ליקויים חמורים בבית שאינם מתוקנים מסיבות כלכליות.
  4. נגישות: היעדר יכולת כלכלית להגיש את הבית עבור בן משק בית הזקוק לכך (למשל: היעדר גישה לכיסא גלגלים, העדר מקלחון מותאם וכד').
  5. פגיעות: המידה בה בני משק הבית נמצאים בסיכון לאבד את מקום מגוריהם מסיבות כלכליות.

שיעורי משקי הבית במחסור

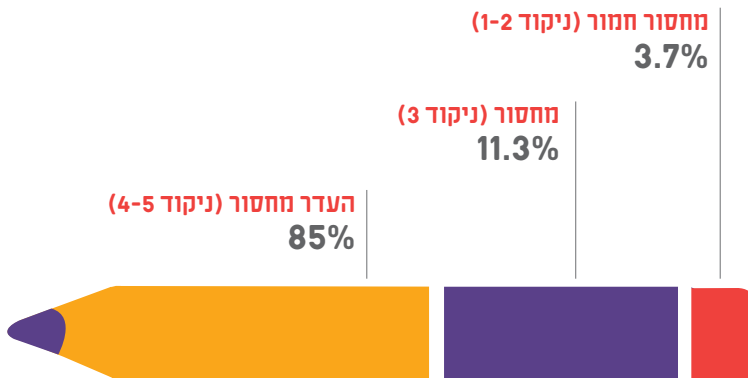
סה"כ משקי בית במחסור – 11%
סה"כ נפשות במחסור – 17.6%

5. בהמשך להערה הקודמת, בשיעורי המחסור לא ניתן היה לעשות תיקון לרגימת החסר של משקי בית עם ילדים במגזר הערבי, ולכן אנחנו מעריכים שהם אומדים בחסר את שיעורי המחסור האמיתיים באוכלוסייה הרחבה בנושא ניתן למצוא בפרק המתודולוגי.
 6. כאן ובהמשך, כאשר שיעור הנפשות במחסור גדול משיעור משקי הבית במחסור, הדבר מצביע על כך שמשקי הבית במחסור נוטים להיות גדולים (עם מספר נפשות גבוה)

חינוך והשכלה

- ממד החינוך וההשכלה נסמך על שקלול שני רכיבים:
  1. רכיב השכלת מבוגרים הכולל שני אינדיקטורים (המשוקללים לפי המבוגר בעל המחסור הגדול ביותר בהשכלה במשק הבית):
  2. רכיב חינוך ילדים הכולל שני אינדיקטורים עיקריים:
    - רמת ההשכלה התיכונית הפורמאלית בקרב מבוגרים (מעל גיל 18) במשק הבית ומידת הוויתור שהם עושים כיום על השלמת השכלה עקב סיבות כלכליות.
    - היעדרות ילדים מבית הספר על רקע מצב כלכלי.
    - ויתורים מסיבות כלכליות על צרכים חיוניים בתחום החינוך בהתאם לגיל הילדים כגון: חוגים, טיולים, שיעורים פרטיים, ציוד בסיסי לבית הספר ועוד.
- מידת הוויתור שעושים כיום מבוגרים צעירים במשק הבית (גילאי 18-44) על לימודים גבוהים עקב סיבות כלכליות.

שיעורי משקי הבית במחסור

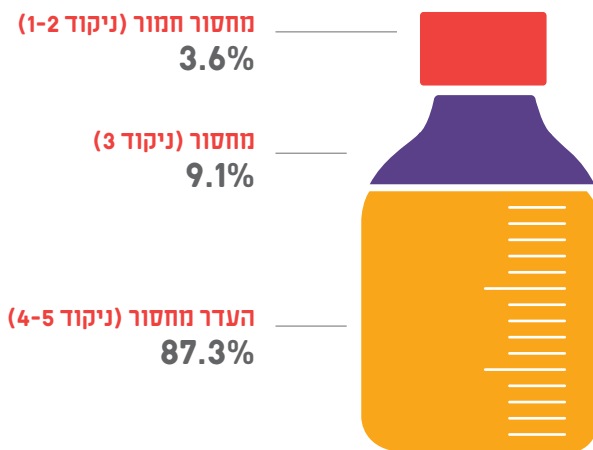
סה"כ משקי בית במחסור – 15%

סה"כ נפשות במחסור – 20.5%

בריאות

- ממד הבריאות נסמך על ארבעה אינדיקטורים:
1. היכולת הכלכלית לרכוש ביטוח משלים או פרטי עבור בני משק הבית הזקוקים לכך.
  2. היכולת הכלכלית לשלם על השירותים הרפואיים הנחוצים לתפקוד בני משק הבית.
  3. תדירות הוויתור של בני משק הבית על שירותים רפואיים הנחוצים לתפקודם עקב היעדר נגישות הטיפול (זמן ההמתנה/ המרחק גדולים מדי).
  4. פגיעה בתפקוד של בני משק הבית עקב חוסר יכולת לממן עזרה סיעודית או מכשור רפואי נחוץ.

שיעורי משקי הבית במחסור

סה"כ משקי בית במחסור – 12.7%
סה"כ נפשות במחסור – 13.1%

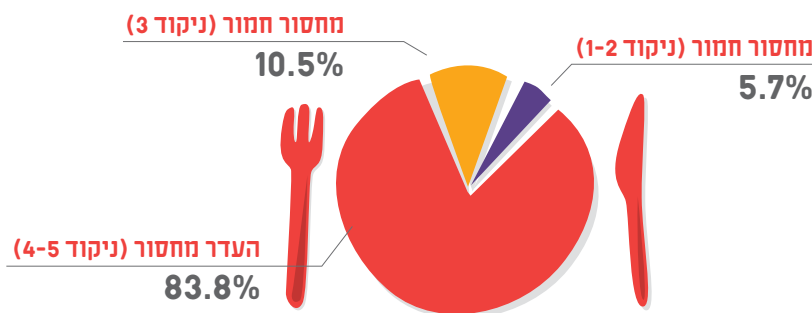
ביטחון תזונתי

עבור משקי בית עם ילדים מתחת לגיל 18 (18 שאלות) - ביטחון תזונתי (0-2), אי ביטחון תזונתי ללא רעב (3-7), אי ביטחון תזונתי עם רעב מתון (8-12) ואי ביטחון תזונתי עם רעב (13-18).

תרגמנו את הקטגוריות של השאלון למונחים של המדרג הרב ממדי באופן הבא: ביטחון תזונתי= העדר מחסור, אי ביטחון תזונתי ללא רעב= מחסור, אי ביטחון תזונתי עם רעב מתון= מחסור חמור, אי ביטחון תזונתי עם רעב= מחסור חמור מאוד.

שיעורי המחסור בממד זה נקבעו על פי שאלון שפותח על ידי משרד החקלאות האמריקאי⁷ ואומץ על ידי המוסד לביטוח לאומי בישראל⁸. השאלון בוחן את מידת הביטחון התזונתי של משקי בית באמצעות 18 שאלות, הבודקות נגישות לכמות ואיכות נאותה של מזון. השאלון מעניק לכל משק בית ניקוד המתחלק ל-4 פווחים, המציינים 4 קטגוריות של ביטחון תזונתי: עבור משקי בית ללא ילדים מתחת לגיל 18 (10 שאלות) - ביטחון תזונתי (0-2), אי ביטחון תזונתי ללא רעב (3-5), אי ביטחון תזונתי עם רעב מתון (6-8) ואי ביטחון תזונתי עם רעב (9-10).

שיעורי משקי הבית במחסור

16.2% - סה"כ משקי בית במחסור -

18.8% - סה"כ נפשות במחסור -

יוקר המחיה

על מנת לאמוד מחסור בממד זה התייחסנו לאינדיקטורים משני סוגים, על פי חומרת הפגיעה ביכולת לעמוד ביוקר המחיה ובתנאי מחייה בסיסיים:

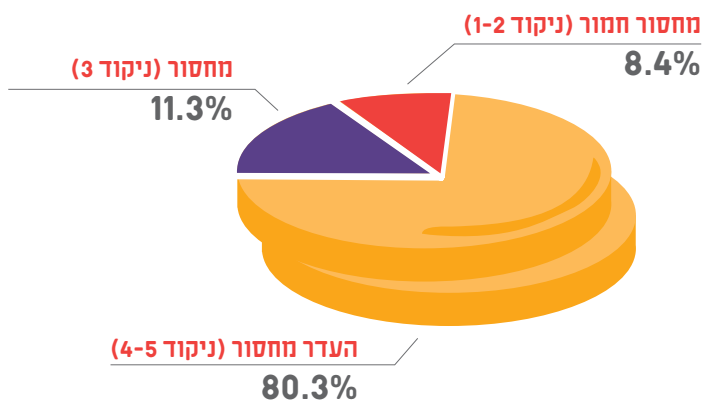
1. אינדיקטורים "קשים":

- היעדר יכולת כלכלית לחמם את הבית
- פיגורים בתשלומי חשבונות
- ניתוק חשמל/ מים בגלל אי עמידה בתשלומים
- פיגורים בתשלומי חובות
- פינוי מדירה, עיקולים או קיום תביעות משפטיות עקב חובות
- מחסור בבגדים ונעליים במידה המתאימה ובמצב טוב

2. אינדיקטורים "רכים":

- היעדר יכולת כלכלית לקרר את הבית באמצעות מזגן
- היעדר יכולת כלכלית לצאת לבילוי מחוץ לבית (סרט, אירוע ספורט וכד') פעם בשלושה חודשים לפחות

שיעורי משקי הבית במחסור

סה"כ משקי בית במחסור – 19.7%
סה"כ נפשות במחסור – 25.1%